

4. Зайцева З. І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.). К.: КНЕУ, 2006. 368 с.
5. Історія України / відп. ред. Ю. Сливка; керівник авт. кол. Ю. Зайцев. Вид. 4-те. Львів: Світ, 2003. 520 с.
6. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г – Д / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.
7. Романів О. Наукове товариство ім. Шевченка. 130 років праці для України. Львів, 2003. 40 с.

Bagriy M. A.

THE CONTRIBUTION OF WRITERS-MEMBERS OF NTSH OF WESTERN UKRAINE
OF THE END OF XVIII - 30 YEARS OF THE XX CENTURY
IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN EDUCATION

The second half of the XVIII century in the history of Ukrainian pedagogical thought can be defined as a period of decline of education. The reason for this decline was the socio-political processes that then unfolded on the territory of Ukraine and manifested itself in: a steady orientation of Russia to the loss of political autonomy of the Ukrainian state, which led to the destruction of the Hetmanate, the Zaporizhska Sich and the granting of these lands the status of provinces of the Russian Empire; the spread of all-Russian serfdom to former Ukrainian free peasants; the abolition of the traditional privileges and identity of the Ukrainian Orthodox Church and its subordination to the Holy Synod and the Russian Tsar; the closure of fraternal and national schools without their full replacement by other educational establishments; ban on the Ukrainian language, Ukrainian books, theater. As a result, the Ukrainian school, education, pedagogy, national upbringing, culture are declining, in education - the all-Russian educational attitudes, which were reflected in the nineteenth century, take priority.

The article analyzes the contribution of NTSH writers to the development of Ukrainian education. Among the most significant achievements of the restored NTSH is its achievements in the publishing sphere. The Society has prepared and printed about 1000 books and periodicals on its own and jointly with other scientific and educational institutions.

The NTSH has deep traditions related not only to the study and popularization of the history of Ukrainian science, but also to the formation of scientific and information publications related to the development of the history of science in Ukraine. As the first public national academy of science, it created the first serial edition of the «NTU Chronicle» in 1900, which began on a periodic basis the historiography of Ukrainian scientific life.

One of the fundamental principles was the publication of materials directly related to Ukraine. This provided the basis, as well as a scientific basis for further work and relations with Ukrainian and foreign researchers, which is traced from publications, in particular, the main printed organ of the Company – «Notes of NTSH», which were also intended to provide international contacts.

Key words: NTSH, Western Ukraine, writer-educators, public figures, teaching, clergy, education, science, artists.

Дата надходження статті: «27» квітня 2019 р.

УДК 378.1

Вербій І. В.*

СОЦІОКУЛЬТУРНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
СУДНОВОДІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті розглянуто історико-педагогічні аспекти розвитку соціокультурної складової професійної підготовки майбутніх судноводів у закладах освіти України другої половини ХХ ст. Констатовано, що соціокультурна складова залежить від певного контексту, у якому функціонує суспільство, а її змістове наповнення викликане суспільними, соціальними,

*© Вербій І. В.

політичними чинниками. З'ясовано, що до проголошення незалежності України до змісту освіти, особливо гуманітарної, ставились вимоги ідейної спрямованості. Серед позитивних здобутків радянського суспільства названо обов'язкову восьмирічну освіту, та перехід середніх шкіл до 11-річного навчання, але надмірна політехнізація, розпочата після прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в СРСР», спричинила подальшу трансформацію соціокультурної складової та зменшення годин, виділених на вивчення дисциплін соціокультурного спрямування. Наведено приклади навчальних планів Херсонського морехідного училища імені лейтенанта Шмідта, робота якого підпорядковувалась Положенню про середні спеціальні навчальні заклади СРСР № 65 від 22.01.1969 р., згідно з яким разом із необхідністю підвищення культурного рівня серед обов'язків тих, хто навчається, було оволодіння марксистсько-ленінською теорією, участь у суспільно-корисній праці. Підсумовано, що в незалежній Україні більше уваги приділяється мові, історії країни, почалася ліквідація наслідків ідеологізації, яка пронизувала всі сфери суспільства та освіти зокрема. У 90-ті роки ХХ століття реформування освітньої сфери відбувалося в умовах економічної кризи, інфляції, тому реформи регулювали більш загальні питання, але кожна з них мала вплив на соціокультурний компонент освіти. Наголошено, що інструктивний лист Міністерства освіти України «Про викладання соціально-гуманітарних дисциплін» від 19.05.1993 р. № 1/9-64, засвідчив необхідність розвитку української освіти шляхом її гуманітаризації.

Ключові слова: соціокультурна складова, професійна підготовка, судноводії, друга половина ХХ ст., освіта, гуманітарні науки, Херсонське морехідне училище, реформа.

Друга половина ХХ ст. – це період, який до здобуття Україною незалежності різними вченими характеризується, як радянський, якому притаманна політехнізація, уніфікація, універсалізація освіти. Оскільки професійна підготовка майбутніх судноводіїв відбувалась на базі середньої школи в училищах, куди юнаки вступали, отримавши загальну (неповну) середню освіту, вважаємо необхідним проаналізувати освітні реформи, що стосувались школи та училищ, дослідити, як відбувалась професійна підготовка судноводіїв у морських навчальних закладах взагалі, а також охарактеризувати соціокультурну складову освіти судноводіїв.

У галузі морської освіти існує багато досліджень: Л. Герганов вивчав особливості професійної підготовки кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві, В. Чернявський – теоретичні і методичні засади навчання фізики майбутніх фахівців морського та річкового транспорту, А. Солодовник – розвиток фізико-математичної підготовки, А. Ляшкевич – теорію і практику морської освіти взагалі, О. Фролова та Л. Ліпшиць – формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв та ін.

Метою цієї статті є проведення історико-педагогічного аналізу соціокультурної складової професійної підготовки майбутніх судноводіїв у навчальних закладах України другої половини ХХ ст.

Соціокультурна складова залежить від певного контексту, у якому функціонує суспільство, її змістове наповнення викликане суспільними, соціальними, політичними чинниками. Постанова ЦК ВКП (б) «Про заходи з усунення недоліків у відборі, підготовці та перепідготовці кадрів викладачів основ марксизму-ленізму, політичної економії та філософії вищих учбових закладів» від 16.06.1949 р. та Постанова ЦК ВКП (б) «Про заходи щодо покращення викладання суспільних наук у вищих навчальних закладах» від 06.08.1951 р. покликані підвищити якість викладання суспільних дисциплін з метою посилення ідейно-політичного виховання радянської молоді, навчити молодих спеціалістів керуватися положеннями марксистсько-ленінської теорії в практичному житті й мали загалом посилити соціокультурну підготовку майбутніх фахівців. Викладання гуманітарних наук обумовлювалось історичною ситуацією, яка склалась після Великої Вітчизняної війни. Необхідно було об'єднати людей однією ідеологією, суспільною теорією, яка б наскрізно проходила через всі сфери життя.

В освіті марксистсько-ленінську теорію прищеплювали, перш за все, через суспільні науки, мову, літературу, мистецтво, створюючи бажане соціокультурне середовище. Як слушно зазначила Л. Кравчук, до змісту освіти, особливо гуманітарної, ставились вимоги ідейної спрямованості [6, с. 21]. Щодо шкільної освіти, зазначимо, що з 1949 р. згідно з рішенням Наркомосу України запроваджувалась обов'язкова семирічна освіта. Перш за все, учні отримували загальну освіту, зміст якої формував особистість з мисленням у дусі марксистсько-ленінської ідеології. Після закінчення загальноосвітньої школи семирічки, вони могли продовжити освіту в морських навчальних закладах.

А. Грищенко, яка займалась вивченням реформування шкільної освіти середини ХХ ст., у своїх наукових доробках цей період характеризує початком науково-технічної революції, тобто виникненням потреби у висококваліфікованих працівниках [1]. Розділяючи погляди вченої, зазначимо, що на ХХ з'їзді КПРС у лютому 1956 р. з-посеред інших питань також ішлося про позитивні зрушення у створенні умов для поступового запровадження загальної десятирічної освіти, було вказано на недоліки в роботі школи, а саме: відрив навчання від життя та недостатню підготовку випускників до практичної діяльності. Для швидкого здійснення політехнізації школи уважалось необхідним увести нові предмети, які дають основи знань з питань промислового та сільськогосподарського виробництва, практично залучати учнів до праці на підприємствах, у колгоспах та радгоспах, шкільних майстернях. У галузі вищої освіти наголошувалось на необхідності кращої якості підготовки спеціалістів на основі тісного взаємозв'язку навчання з виробництвом [4, с. 20–21]

Зокрема, у грудні 1958 р. було ухвалено Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в СРСР», який проголошував взаємозв'язок навчання та виробничої праці. У квітні 1959 р. відповідно до Закону СРСР Верховна Рада Української РСР ухвалила Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР», який став передумовою змін у розвитку соціокультурного компоненту освіти, оскільки з 1961 р. в морехідних училищах запроваджувались нові навчальні плани. Почала здійснюватись обов'язкова восьмирічна освіта, середні школи переходили до 11-річного навчання. Крім того, як зазначили А. Петрушенко та В. Рибаківа, «після ХХ з'їзду КПРС почалась десталінізація суспільства, виникла потреба змінити змістову складову суспільних дисциплін. 18 червня 1956 р. вийшла постанова ЦК КПРС про викладання у вищих навчальних закладах політичної економії, діалектичного та історичного матеріалізму та історії КПРС. Згідно з цим у всіх вищах країни з 1956-1957 н.р. вводились перераховані дисципліни у вигляді самостійних курсів. Важливим здобутком реформи стало те, що до 1963 р. в державі вирішилось питання про загальну неповну середню (восьмирічну) освіту, вона стала обов'язковою. Зменшився догматизм у викладанні матеріалу, що сприяло підвищенню якості викладання» [10, с. 96]. 9 травня 1959 р. ухвалено постанову ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого розвитку вищої та середньої спеціальної освіти, покращенню підготовки та використання спеціалістів». «Вона затвердила комплекс заходів, спрямованих на вирішення питань, що назріли. Пропонувалось передбачити більш високі темпи розвитку середньої спеціальної освіти, оскільки випускників технікумів треба було втричі більше ніж тих, хто закінчував вищі. Важливу роль у їхній підготовці відігравав новий тип навчальних закладів – професійно-технічні училища (ПТУ)» [10, с. 96]. Названі історичні події обумовили трансформації соціокультурної складової; період, що розпочався з 1961 р., характеризується змінами навчальних планів, цілком логічними під час упровадження названих положень, законів та постанов. 27 травня 1961 р. було ухвалено постанову Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов». Згідно з нею вживались заходи щодо усунення недоліків у викладанні іноземних мов; перед тими, хто навчається, ставилась мета практичного оволодіння іноземними мовами. Класи з кількістю учнів більше 25 ділились на групи, планувалось

покращення програм з іноземних мов для шкіл та оновлення підручників, вносились зміни до навчальних планів університетів, збільшувався обсяг годин на вивчення іноземної мови (не менше 240 годин), організовувалось факультативне вивчення мови для охочих [8]. Аналізуючи навчальні плани Херсонського морехідного училища Міністерства морського флоту, відзначимо, що в 1959–1960 н.р. маємо 503 години на вивчення англійської, у 1960–1961 – 499 год, також у ці роки додатково виділялось 200 год. факультативу, а у 1961–1962 н.р. кількість годин зросла до 515 год та 218 год на факультатив. Варто зазначити, що «для 60-70-х років характерними були постійна зміна навчальних планів та програм, їх удосконалення, перенасичення теоретичним матеріалом, надмірна політизація змісту, перевага репродуктивних методів навчання, авторитарний стиль управління школою, розуміння зв'язку школи з життям лише як ознайомлення з виробництвом» [6, с. 20]. Вивчаючи розвиток соціокультурного компоненту змісту навчання іноземної мови в європейській шкільній освіті, О. Першукова слушно зауважила, що в 50–60 рр. ХХ ст. суспільно-політичні умови, що склалися у світі після закінчення Другої світової війни, безпосередньо впливали на розвиток соціокультурної складової. У той час англо-американське суспільство уважалось взірцевим у більшості європейських країн. Процес навчання зазнавав впливу соціально-політичних та законодавчих умов суспільства, а соціокультурні явища, відібрані для розгляду у цьому процесі, залежали від політичних відносин між країнами, дружніх чи ворожих. Такий підхід до розвитку соціокультурної складової названо упередженим та посередницьким [9, с. 18–19].

Крім того, у 1961–1962 н.р. на відміну від попередніх років, менше годин виділялося на вивчення історії. Історія КППС зникла з навчального плану Херсонського морехідного училища, проте з'являються основи політичних знань, з 1963–1964 н.р. вивчається суспільствознавство. Зміни навчальних дисциплін та кількості годин у 1961–1962 н.р. в порівнянні з двома попередніми навчальними роками відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Фрагменти навчальних планів Херсонського морехідного училища для спеціальності «Технік-судноводій»

№	Назва предмета 1959-1960	К-ть годин	Назва предмета 1960-1961	К-ть годин	Назва предмета 1961-1962	К-ть годин
1	2	3	4	5	6	7
	<i>Загальноосвітній цикл</i>		<i>Загальноосвітній цикл</i>		<i>Загальноосвітній цикл</i>	
1	Історія СРСР	235	Історія СРСР	269	Історія СРСР	163
2	Історія КППС	108	Історія КППС	112	Основи політичних знань	93
3	Російська мова та література	292	Російська мова та література	308	Економічна географія	62
4	Математика	307	Математика	398	Література	213
5	Фізика	205	Фізика	210	Математика	314
6	Хімія	76	Хімія	110	Фізика	200
7					Хімія	174
	<i>Загальнотехнічний цикл</i>		<i>Загальнотехнічний цикл</i>		<i>Загальнотехнічний цикл</i>	
1	Креслення	100	Креслення	191	Основи креслення	100
2	Технічна механіка	175	Технічна механіка	196	Технічна механіка	172
1	Англійська мова	503	Англійська мова	499	Англійська мова	515

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
	Спеціальний цикл		Спеціальний цикл		Спеціальний цикл	
1	Англійська мова	503	Англійська мова	499	Англійська мова	515
2	Морська справа	206	Морська справа	243	Морська справа	288
3	Навігація і лоція	311	Навігація і лоція	279	Географія морських шляхів	89
4	Електротехніка та електробус-таткування суден	156	Електротехніка та електроустаткування суден	154	Навігація і лоція	255
5	Основи радіотехніки	120	Основи радіотехніки	120	Електротехніка та електроустаткування суден	146
6	Морехідна астрономія	260	Морехідна астрономія	242	Основи радіотехніки та електроніки	128
7	Метеорологія та океанографія	96	Метеорологія та океанографія	85	Морехідна астрономія	224
8	Магнітно-компасна справа	96	Магнітно-компасна справа	90	Метеорологія та океанографія	95
9	Основи теорії судна	96	Основи теорії судна	90	Магнітно-компасна справа	72
10	Суднові силові установки	108	Суднові силові установки	99	Основи теорії судна	90
11	Технічні засоби судноводіння: а) електронавігаційні прилади; б) радіонавігаційні прилади	166 158	Технічні засоби судноводіння: а) електронавігаційні прилади; б) радіонавігаційні прилади	162 162	Суднові силові установки	74
12	Технології перевезення вантажу морем	104	Технології перевезення вантажу морем	107	Технічні засоби судноводіння: а) електронавігаційні прилади; б) радіонавігаційні прилади	149 149
13	Географія морських шляхів	96	Географія морських шляхів	86	Технології перевезення вантажу морем	110
14	Економіка, організація та планування роботи морського флоту	132	Економіка, організація та планування роботи морського флоту	123	Економіка, організація та планування роботи морського флоту	126
15	Морське право	76	Морське право	70	Морське право	96
16	Техніка безпеки та протипожежна техніка	32	Техніка безпеки та протипожежна техніка	50	Техніка безпеки та протипожежна техніка	48
17	Фізичне виховання	106	Фізичне виховання	110	Вивчення додаткового навчального матеріалу	97

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
	Факультативні предмети		Факультативні предмети		Факультативні предмети	
1	Англійська мова	200	Англійська мова	200	Англійська мова	218
2	Фізичне виховання	200	Фізичне виховання	200	Російська мова	62
3	Суднова гігієна	40	Суднова гігієна	40	Фізичне виховання	96
					Суднова гігієна	30
					Консультація у період виробничої практики	96

Джерела: [16; 17; 18].

Отже, як бачимо з таблиці 1, у 1961–1962 н. р. відбулися певні зміни в навчальних планах, обумовлені реалізацією законів та постанов у освітній галузі, а саме: зменшено кількість годин на вивчення історії СРСР, додано до програм основи політичних знань та економічну географію, розділено російську мову та літературу на два окремі предмети та перенесено російську мову до факультативних предметів, несуттєво змінено кількість годин на вивчення дисциплін загальнотехнічного та спеціального циклів.

У вересні 1964р. вийшла постанова Верховної Ради СРСР «Про зміну термінів навчання в середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням», що набула чинності вже з початку нового 1964–1965 н. р. У результаті почалася реформа загальноосвітньої школи, реалізація якої, за словами Л. Пироженко, тривала дванадцять років: від початку переходу школи на нові навчальні плани та програми у 1966–1967 н.р. до завершення цього процесу у середині 70-х рр. [11].

Аналіз навчальних планів Херсонського морехідного училища морського флоту (табл. 2) дає підстави констатувати, що з 1963 по 1966 рр. відбувались зміни й у годинах, які відводилися на вивчення дисциплін соціокультурного спрямування.

Таблиця 2

Фрагменти навчальних планів Херсонського морехідного училища для спеціальності «Технік-судноводій»

№	Назва предмета 1963-1964		Назва предмета 1965-1966	
1	Історія СРСР	235	Історія	166
2	Суспільствознавство	108	Суспільствознавство	72
3	Російська мова та література	292	Література	190
4	Англійська мова	503	Англійська мова	400
	Факультатив		Факультатив	
1	Англійська мова	200	Англійська мова	168
			Російська та рідна мова	126

Джерела: [19; 20].

З таблиці 2 видно, що в навчальному плані на 1965–1966 н. р. назва дисципліни «Історія СРСР» змінена на «Історію». Крім того, зменшилась кількість годин, відведена на її вивчення, а також на суспільствознавство та англійську мову, окремо стали викладатись «Література» та «Російська та рідна мова». У 1966–1967 н. р. дисципліни залишились такими, як і в попередньому навчальному році, відбулись лише несуттєві зміни в кількості годин на їхнє вивчення.

Середня спеціальна освіта у СРСР здійснювалась через технікуми, училища, школи та інші середні спеціальні навчальні заклади. Морські навчальні заклади часто були представлені училищами, як, наприклад, Херсонське морехідне училище імені лейтенанта Шмідта, тому їхня робота підпорядковувалась Положенню про середні спеціальні навчальні заклади СРСР № 65 від 22.01.1969 р. Разом з необхідністю підвищення культурного рівня серед обов'язків тих, хто навчається, визначено оволодіння марксистсько-ленінською теорією [11]. Далі середня спеціальна освіта розвивалась відповідно до постанов від 22 серпня 1974 р. № 656 «Про заходи щодо подальшого удосконалення керівництва середніми спеціальними навчальними закладами та підвищення якості підготовки спеціалістів із середньою спеціальною освітою» [13], від 27 січня 1978 р. № 64 «Про вдосконалення планування підготовки спеціалістів та покращення використання випускників вищих та середніх спеціальних навчальних закладів у народному господарстві» [14], від 12 квітня 1984 р. «Про подальше удосконалення загальної середньої освіти молоді та покращення умов роботи загальноосвітньої школи» [5]. Реформи були спрямовані на покращення професійної орієнтації, організацію суспільно корисної праці, розвиток системи професійно-технічної освіти та підвищення її ролі в підготовці кваліфікованих робітничих кадрів, покращенню умов праці та побуту.

19 липня 1973 р. вийшов Закон СРСР «Про затвердження основ законодавства СРСР та союзних республік про народну освіту». Закон містив положення про середню, професійну, загальну середню, професійно-технічну, середню спеціальну, вищу освіту, права та обов'язки викладачів, учнів та студентів тощо. У Законі також йде мова про необхідність підвищення культурного рівня тих, хто навчається, їхній участі в суспільно-корисній праці [2]. Закон УРСР «Про народну освіту» вийшов 28.06.1974 та набрав чинності 01.10.1974.

У 1991 р. Україна здобуває незалежність, починається національне відродження. Інструктивний лист Міністерства освіти України «Про викладання соціально-гуманітарних дисциплін» від 19.05.1993 р. № 1/9-64, засвідчив необхідність розвитку української освіти шляхом її гуманітаризації. Проаналізувавши навчальний план Херсонського морехідного училища імені лейтенанта Шмідта, затверджений Державним комітетом СРСР з народної освіти 05.04.1989 р. та відкоригований згідно з Інструктивним листом від 19.05.1993 р., робимо висновок, що кількість дисциплін соціокультурного спрямування значно збільшилась, дисципліни та кількість годин, відведених на їх вивчення подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Фрагмент навчального плану Херсонського морехідного училища для спеціальності 24.09 «Морське судноводіння», відкоригованого відповідно до Інструктивного листа від 19.05.1993 р.

№	Назва предмета	К-ть годин	№	Назва предмета	К-ть годин
<i>Соціально-гуманітарний і природничий цикл</i>			<i>Соціально-гуманітарний і природничий цикл</i>		
1	Всесвітня історія	96	9	Англійська мова	349
2	Українська мова	93	10	Допризовна підготовка юнаків	97
3	Українська література	192	11	Основи соціальної екології	32
4	Ділова українська мова	46	12	Політологія	40
5	Світова література	138	13	Соціологія	40
6	Історія України	64	14	Українська та зарубіжна культура	64
7	Філософія з релігієзнавством	50	<i>Профільні предмети</i>		
8	Правознавство	64	1	Історія морського мореплавства	36

Джерело: [7].

З таблиці 3 бачимо, що з 1993 р. соціально-гуманітарний і природничий цикл наук збагатився 14-ма предметами соціокультурного спрямування, до них можемо віднести й історію морського мореплавства – один з профільних предметів.

Отже, у незалежній Україні більше уваги приділяється мові, історії країни, почалася ліквідація наслідків ідеологізації, яка пронизувала всі сфери суспільства та освіти зокрема. Реформування освітньої сфери відбувалося в умовах економічної кризи, інфляції, заборгованості зарплати вчителям, тому реформи регулювали більш загальні питання, але кожна з них мала вплив на соціокультурний компонент освіти. Багато змін відбулось у 1996 р.: було прийнято указ Президента України «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів» (січень), затверджено зміни й доповнення до Закону «Про освіту» (березень), вийшла постанова Кабінету Міністрів «Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням» (серпень), прийнято Положення про державні вищі навчальні заклади (вересень) тощо [15]. Оскільки в Законі «Про освіту» зі змінами та доповненнями 1996 р. сказано, що «освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального ... розвитку суспільства і держави» та її метою є «всесторонній розвиток людини», «виховання високих моральних якостей», «збагачення культурного потенціалу народу», очевидно є соціокультурна складова освіти, у тому числі й у професійній підготовці судноводіїв [3].

Таким чином, можна констатувати, що соціокультурна складова професійної підготовки майбутніх судноводіїв у другій половині ХХ ст. зазнавала змін відповідно до історичних умов, у яких відбувався розвиток держави, впливу держав-сусідів та відносин з ними, суспільного устрою загалом та ряду законів, положень, постанов, що мали змінити освіту та адаптувати її до потреб країни.

Перспективою подальшого дослідження соціокультурної складової професійної підготовки майбутніх судноводіїв може бути аналіз програм дисциплін соціокультурного спрямування другої половини ХХ ст.

Література:

1. Грищенко А. С. Реформування шкільної освіти середини ХХ ст. у пресі Київської області (за матеріалами газетного фонду Державного архіву Київської області) Архіви України. 2014. Вип. 6. С. 109–116.
2. Закон об утверждении основ законодательства союза ССР и союзных республик о народном образовании 19 июля 1973 года N 4536-VIII. Библиотека нормативно-правовых актов СССР. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8127.htm.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
4. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898-1988): в 16 т. / КПСС: Ин-т Марксизма-Ленинизма при ЦК КПСС / Под общ. ред. А. Г. Егорова, К. М. Боголюбова. 9-е изд. доп. и испр. Москва 1983–1990. Т. 9 1956–1960. 1986. 574 с.
5. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898-1986): в 16 т. Т. 14. 1981–1986. 9-е изд., доп. и испр. Москва: Политиздат, 1987. 639 с.
6. Кравчук Л. Періодизація етапів іншомовної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл України (1950–2006). Історико-педагогічний альманах . 2008. Вип. 2. С. 19-24.
7. Навчальний план середнього спеціального учбового закладу по спеціальності 24.09 «Морське судноводіння». Спеціалізація 24.09.01 Для морського флоту. Утвержден Государственным комитетом СССР по народному образованию 5.04.1989 г. № 23-Д/ООН. Відкориговано згідно з інструктивним листом Міносвіти України від 19.05.93 р. № 1/9-64 з уточненнями. 2 с.
8. Об улучшении изучения иностранных языков: Постановление от 27 мая 1961 № 468. Библиотека нормативно-правовых актов СССР. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5690.htm.

9. Першукова О. О. Розвиток соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови в європейській шкільній освіті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2002. 220 с.
10. Петрушенко А. Д., Рыбакова В. М. Реформирование системы образования в СССР в период «оттепели» (1953–1964 гг.) Труды молодых ученых. Москва, 2010. С.93-97.
11. Пироженко Л. Розробка основних положень теорії структури змісту освіти (70-ті роки ХХ ст.). Рідна школа. Київ. 2009. № 5–6 (травень – червень). С. 58–62.
12. Постановление совмина СССР от 22.01.1969 № 65 Об утверждении положения о средних специальных учебных заведениях СССР. URL: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss5197.htm>.
13. Про заходи щодо подальшого удосконалення керівництва середніми спеціальними навчальними закладами та підвищення якості підготовки спеціалістів з середньою спеціальною освітою: Постанова від 22.08.1974 № 656. Библиотека нормативно-правовых актов СССР. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8396.htm.
14. Про удосконалення планування підготовки спеціалістів та покращення використання випускників вищих та середніх спеціальних навчальних закладів в народному господарстві: Постанова від 27.01.1978. № 64. Библиотека нормативно-правовых актов СССР. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9544.htm.
15. Січкаренко Г. Трансформації вищої освіти в незалежній Україні: монографія. Київ: вид. центр КНЛУ, 2009. 360 с.
16. Учебный план подготовки специалистов в среднем специальном учебном заведении по специальности 1612 «Морское судовождение», утвержденный Министерством высшего образования СССР, № Ф1-ПС-ІЗ. Москва, 1959. 2 с.
17. Учебный план подготовки специалистов в среднем специальном учебном заведении по специальности 1612 «Морское судовождение», утвержденный Министерством высшего и среднего специального образования СССР, № Ф3-НС-ІЗ. Москва, 1960. 2 с.
18. Учебный план среднего специального учебного заведения по специальности 1612 «Морское судовождение», утвержден Министерством высшего и среднего специального образования СССР, № Ф-1-8-ІЗ. Москва, 1961, 2 с.
19. Учебный план подготовки специалистов в среднем специальном учебном заведении по специальности 1612 «Морское судовождение» утвержденный Министерством высшего и среднего специального образования СССР, № Гр-1-8-ІЗ. Москва, 1963. 2 с.
20. Учебный план среднего специального учебного заведения. Специальность № 1612 «Морское судовождение». Специализация. Для морского флота. Утвержден Министерством высшего и среднего специального образования СССР, № Гр. 1-8-ІЗ. Москва, 1965. 2 с.

Verbii I. V.

SOCIOCULTURAL COMPONENT OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF FUTURE SEAFARERS IN UKRAINIAN EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS
IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

The article deals with the historical and pedagogical aspects of development of sociocultural component of professional preparation of future seafarers in Ukrainian educational establishments in the second half of the twentieth century. It is stated that the sociocultural component depends on a certain context in which the society functions, its content is caused by social and political factors. It was ascertained that before the proclamation of Ukraine's independence there was ideological orientation in humanities. Among the positive achievements of Soviet society there is the compulsory eight-year education, and the transfer of secondary schools to 11-year training, but excessive polytechnics begun after the adoption of the Law «On strengthening the connection of school with life and the further development of public education in the USSR» it led to further transformation of the socio-cultural component and the reduction of hours devoted to the study of sociocultural disciplines. Examples of educational plans of Kherson Naval School named after Lieutenant Schmidt, are exemplified. Among the duties of future navigators there was mastering Marxist-Leninist theory, participation in socially useful work. It is summed up that in independent Ukraine more attention is paid to the language, history of the country, the elimination of the consequences of ideologization is performed. The educational reforms of 90-tieth occurred in the conditions of the economic crisis,

inflation, therefore, they regulated more general issues, but each of them had an impact on the sociocultural component of education. The instruction letter of the Ministry of Education of Ukraine «On teaching social and humanitarian disciplines» dated May 19, 1993, No. 1 / 9–64, testified to the need for the development of Ukrainian education through its humanization.

Key words: socio-cultural component, professional training, navigators, second half of XX century, education, humanities, Kherson Naval School, reform.

Дата надходження статті: «17» квітня 2019 р.

УДК 378.016:81'243:355.231.4. «197/201»

Золотовська В. С.*

ГЕНЕЗА ТЕНДЕНЦІЙ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

У статті висвітлено процес реформування вищої освіти в різні часові періоди, що, у свою чергу, вплинуло на ефективне вивчення іноземних мов у морських вишах на сучасному етапі. Розглянуто початок 50-х рр. – кінець 60-х рр. ХХ ст., які принесли нові тенденції й якісні зміни в розвиток радянської освіти, у результаті чого в мережі вишів морського профілю (МП) спостерігалися процеси укрупнення спеціальностей. Відзначено, що, починаючи з 60-х рр. ХХ ст., у нашій країні засобом вивчення іноземних мов були кінохрестоматії – методично оброблені й перемонтовані фрагменти із зарубіжних художніх фільмів. Визначено, що в 1970-х рр. концепція навчання іноземної мови майбутніх фахівців МП ґрунтувалась на компетентісному підході. Формування професійної компетентності іноземними мовами було спрямоване на забезпечення таких основних функцій: письмової та/або усної комунікації; застосування методів збирання та оброблення інформації. Зазначено, що у 80-х роках ХХ ст. в морських вищих школах на протипагу традиційному підходу Presentation, Practice, Production (PPP – тріступеневій моделі) була започаткована технологія Task Based Learning (TBL – навчання на основі завдань). Водночас на початку 90-х років серед студентів вишів МП у вивченні іноземної мови набули популярності дискусії, рольові, ділові та дидактичні ігри, які сприяли розвитку іншомовного мовлення. Виокремлено основні аспекти підвищення ефективного вивчення іноземних мов на рубежі ХХ – ХХІ ст. Розкрито сучасні тенденції у вивченні іноземних мов (ІМ) в закладах вищої освіти (ЗВО) МП.

У статті наведено фактори, які сприяють поліпшенню якості вивчення іноземних мов студентами ЗВО МП. Зазначено переваги інтенсивного використання як традиційних, так й інноваційних підходів у вивченні ІМ у морських вишах. Запропоновано європейську систему визначення рівня вивчення іноземної мови студентами.

Ключові слова: генеза, вища освіта, іноземна мова, реформування, компетенції, комунікативний підхід, комунікативні компетенції, інтерактивні освітні технології, інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивна дошка.

У новій ситуації розвитку суспільства знання ІМ перетворюється в категорію, реально затребувану в практичній й інтелектуальній діяльності людини. В умовах процесу глобалізації та інтернаціоналізації світового ринку праці володіння ІМ підвищує статус вітчизняних фахівців МП, підсилює їхню професійну конкурентоспроможність, забезпечує успіх наукових і ділових контактів. Сучасна освіта визначає умови, зміст і технології навчання, які спрямовані на розвиток відповідних компетенцій і якостей особистості студентів. Знання ІМ забезпечує доступ до закордонних джерел інформації, без чого не можлива не тільки дослідницька діяльність, але в багатьох випадках і практична. Соціальне замовлення виражається в престижності знання ІМ, у пріоритетах, які ставлять перед собою студенти, тим самим

*© Золотовська В. С.